

BİRÇOK SÜRECİN ORTASINDAKİ TİRAN ZİRVESİ: BALKANLAR'DA KAFASI KARIŞIK BİR AVRUPA BİRLİĞİ

Teoman Ertuğrul TULUN

Analist

Analiz No : 2023 / 1

05.01.2023

Bu Analiz yazısının aslı İngilizce olarak 14 Aralık 2022 tarihinde kaleme alınmıştır. AVİM Çevirmeni Ahmet Can Öktem makalenin tercümesine katkı sağlamıştır.

Avrupanın yaşamsal sorunlarının ortasındaki Tiran Zirvesi

Avrupa Birliği (AB) ve "Batı Balkanlar"[1] ülkeleri arasındaki son Zirve, 6 Aralık 2022 tarihinde Tiran'da düzenlenmiştir. Zirve, AB tarafından "AB ve Batı Balkanlar liderleri arasında Batı Balkanlar bölgesinde gerçekleştirilecek ilk zirve"[2] olarak tanıtılmıştır. AB'nin bazı Balkan ülkeleriyle "stratejik işbirliği" kapsamında düzenlenen zirve, Ukrayna-Rusya ihtilafının başlamasından bu yana düzenlenen üçüncü zirve olmuştur.

"Batı Balkanlar" ülkeleri için AB'ye katılım sürecinin, AB - "Batı Balkanlar" ilişkilerinin merkezinde olduğunu hatırlamakta fayda vardır. Söz konusu ilişkileri kurmanın koşulları, ilk olarak Nisan 1997de AB Konseyi Sonuç Bildirgesiyle oluşturulmuştur. 1999 yılında AB Konseyi, İstikrar ve Ortaklık Sürecini (SAP) oluşturmuş ve Batı Balkanlar ülkelerinin, Haziran 1993te yapılan AB Konseyi Kopenhag Zirvesinde belirlenen kriterleri karşılamaları halinde AB üyeliğine uygun olacaklarını onaylamıştır.[3] ABnin resmi tutumu uyarınca, AB üyeliği beklentisi Batı Balkanlarda reformları ilerletmek için bir teşviktir. Reformlar, Avrupa yolunda anahtar niteliğindedir. Ancak daha da önemlisi, siyasi ve ekonomik yönetişimin, hukukun üstünlüğünün, medya özgürlüğünün ve sivil toplum koşullarının iyileştirilmesi için çok önemlidir. Bu, Batı Balkanlar ve AB vatandaşlarının ortak çıkarınadır." Bu bağlamda, kağıt üzerinde oldukça tutarlı görünen bu ilkelerin, ABnin üyelik konusunda çoğu zaman uyguladığı çifte standart için bahane teşkil ettiğini ve daha önceki AB genişlemelerinde, özellikle Türkiyeye karşı uygulanan yöntem olduğunu hatırlamakta yarar vardır. Bu çifte standardın en bariz örnekleri, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Romanya ve Bulgaristan'ın alelacele AB'ne kabul edilmeleridir. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi örneğinde AB, bölünmüş

bir ada yönetimini Birliğe kabul ederek tarihi bir hata yapmıştır. AB'nin, Romanya ve Bulgaristan'ın AB'ne katılımı sırasında yukarıda sıralanan AB kriterlerini ne ölçüde karşıladıkları konusunda samimi bir yanıtı olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir. Esasen, Türkiye'ye uygulanan ayrımcı yöntem, AB tarafından yıllardır "Batı Balkanlar" ülkelerine uygulanmaktadır. Bu bağlamda, son Tiran Zirvesini takiben yayınlanan, aslında "Batı Balkanlar" ülkelerinin AB üyelik "perspektifi" için bir başka "ninni" niteliğindeki bildirinin ikinci paragrafı aşağıdaki şekildedir:

> AB, Batı Balkanlar'ın Avrupa Birliği üyelik perspektifine tam ve kesin taahhüdünü yeniden teyit etmekte ve Ortaklar tarafından yapılan güvenilir reformlara, adil ve titiz olma koşullarına, liyakat ilkesine dayalı olarak, karşılıklı çıkarlar için katılım sürecinin hızlandırılması çağrısında bulunmaktadır. Ekim 2021de Brdo'da düzenlenen AB-Batı Balkanlar Zirvesi'nden bu yana Batı Balkan Ortaklarının kendi AB yollarında kaydettiği ilerlemeyi memnuniyetle karşılamaktadır. AB, özellikle Arnavutluk ve Kuzey Makedonya ile ilk Hükümetlerarası Konferansların düzenlenmesini memnuniyetle karşılamaktadır.[4]

AB yıllardır "Batı Balkan" ülkeleri için inisiyatif üstüne inisiyatif almıştır. Bu ülkeleri içeren otuzdan fazla girişim bulunmaktadır. Başlıca bölgesel girişimler, Berlin Süreci, Brdo-Brijuni Süreci ve Açık Balkan Girişimleridir.[5] Tiran Bildirisi bölgede yeni bir sürecin başlangıcı gibi görünmektedir. Önceki politikalar ilerleyememiş ya da başarısız olduğundan AB, yeni bir süreç başlatmaya çalışıyor gibi gözükmektedir. 2014 yılında başlayan Berlin süreci, liderlerin somut sonuçlar elde edilemeyen yıllık sohbet toplantılarına dönüşmüştür. Temel soru, Tiran Süreci'nin yeni olup olmadığı ve başarılı olup olmayacağıdır. Brdo-Brijuni Süreci, en son oturumunda başarısız olmuştur. Açık Balkan Girişimi, bir AB girişimi niteliğinde değildir.

Berlin Süreci

Berlin Süreci, "Batı Balkan" devletleri (WB6) ile Berlin Süreci'ne ev sahipliği yapan ülkeler, sivil toplum, gençler ve bölgedeki kuruluşlar arasında üst düzey işbirliği amacıyla oluşturulan bir forumdur. 2014 yılında, dört yıllık bir girişim olarak başlamıştır. 2018 yılına kadar sürmüş, ancak hedeflerine ulaşamamıştır.[6]

2014 Almanya Başkanlık Bildirgesi, dört alanda somut ilerleme sağlamayı hedeflemiştir. Bu alanlar, süregiden ikili ve iç sorunları çözmek, bölge toplumları içinde ve aralarında uzlaşma sağlamak, bölgesel ekonomik işbirliğini artırmak ve sürdürülebilir büyüme için temel oluşturmaktır.[7]

Berlin Süreci kapsamında, bugüne kadar dokuz Zirve gerçekleştirilmiştir. Son Zirve, 3 Kasım 2022 tarihinde, Berlin'de düzenlenmiştir.[8] Ancak yukarıdaki hedeflerine rağmen, sadece "bölgesel bağlanabilirlik" alanında bazı amaçlarına ulaşmış görünmektedir.[9]

Brdo-Brijuni Süreci

Bölgeyle ilgili diğer Süreç ise Brdo-Brijuni Süreci olarak adlandırılmaktadır. Balkanlar'da her yıl düzenlenen uluslararası bir etkinliktir. 2013 yılında, Slovenya ve Hırvatistan Cumhurbaşkanları Borut Pahor ve Ivo Josipovi tarafından başlatılmıştır. İlk resmi toplantı Slovenya, Brdo pri Kranju'da gerçekleştirilmiştir. Sürecin birincil hedefi, Avrupa Birliği'ni belirli Balkan devletlerini içerecek şekilde genişletmektir.

Sürecin amacı şu şekildeydi: bölgesel ve Avrupa düzeyinde ekonomik rekabet edebilirlik, entegrasyon ve bölgesel düzeyde istikrar ve işbirliğini artırmak.[10]

En son Brdo-Brijuni Süreci konferansı 11 Eylül 2022 tarihinde Brdo pri Kraju'da gerçekleştirilmiştir.[11] Başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Katılımcı ülkeler bir bildiri üzerinde uzlaşamamıştır.[12] Bunun yerine, sonuçlar kabul edilmiştir. Alınan kararlarda şu ifadelere yer verilmiştir:

> "1. AB genişleme politikasının bölgemizde barış ve istikrarın korunmasına en doğrudan katkı sağlayan ve her zamankinden daha fazla, jeopolitik bir konu olduğunu yinelemekteyiz.
>
> 2. AB üyeliği için yerleşik koşullarla uyumlu olarak hızlandırılmış bir AB entegrasyon süreci çağrısında bulunmaktayız.
>
> 3. 2022 yılı sonuna kadar Bosna-Hersek'e aday statüsü verilmesi çağrısında bulunmaktayız.
>
> 4. 2022 yılı sonuna kadar tüm Batı Balkanlar için vize rejiminin kaldırılması çağrısında bulunmaktayız.
>
> 5. AB'ne, yaklaşmakta olan ekonomik ve enerji krizinin sonuçlarını hafifletmede Batı Balkanları destekleme çağrısı yapmaktayız.
>
> 6. Bölgede mevcut farklılıklara ve açık siyasi meselelere tek uygulanabilir çözüm olarak diyaloğa olan kesin taahhüdümüzü yeniden teyit etmekteyiz."[13]

Açık Balkanlar

Trieste'de düzenlenen 2017 Berlin Süreci'nde, başlangıçta bazı Balkan ülkelerinin yakınlaşması önerilmiştir. Sonunda, liderler bir ekonomik bölge için bir eylem planı üzerinde anlaşmıştır. 11 Ekim 2019 tarihinde, Arnavutluk ve Kuzey Makedonya Başbakanları Edi Rama ve Zoran Zaev ile Sırbistan Cumhurbaşkanı Aleksandar Vučić, insanların, ürünlerin, hizmetlerin ve paranın üç ülke arasında serbest dolaşımını sağlamak amacıyla bir niyet beyanı imzalamıştır. 29 Temmuz 2021 tarihinde, Açık Balkan Girişimi resmi olarak duyurulmuş ve yürürlüğe girmiştir.[14]

Açık Balkan girişimi, Balkan ülkelerinin katılımının başarısız olması nedeniyle Balkanlar'da, Avrupa Birliği'nin daha küçük ölçekte benzerini yaratmayı amaçlamaktadır.[15]

Tiran Bildirisi Konusunda Dikkate Değer Notlar

- Tiran 2022 zirvesi, yukarıda listelenen süreçlerin veya girişimlerin hiçbirinin parçası gibi görünmemektedir. Bunun yerine, "2019-2024 Avrupa Konseyi Stratejik Gündemi"ne dayanan yeni bir süreç veya girişim gibi gözükmektedir.[16]
- Daha önce de belirtildiği gibi, AB, bunun AB ve "Batı Balkanlar" liderleri arasında "Batı Balkanlar" bölgesinde yapılan ilk Zirve olduğu fikrini ileri sürüyor gibi görünmektedir. AB, Zirvenin AB ile Batı Balkanlar arasındaki stratejik iş birliğinin önemini yeniden teyit etme imkanı sağladığını savunmaktadır. Bunun önemli olduğunu; dolayısıyla bölgenin net bir AB yönelimine sahip olduğunu ileri sürmektedir.[17]
- 33 paragraflık zirve bildirisinin hem siyasi hem de ekonomik olmak üzere iki yönlü bir açıklama olduğu söylenebilir.[18] Bildirideki hususların çoğu, son on yılda farklı süreçlerde ve girişimlerde belirtilenlerin tekrarıdır. Daha somut görünen yatırıma ilişkin hususlar belki hariç tutulabilir. Öncelikle AB, Balkan ülkeleri için dolaşım (*roaming*) hizmetlerini kaldıracaktır. İkinci olarak AB, Ukrayna-Rusya ihtilafının yaratmış olduğu sorunları aşmak için yatırım yapacağını belirtmektedir.[19] Örneğin, AB, 2,5 milyar avroluk yatırım getirebilecek olan, 1 milyar avroluk hibeden oluşan "Enerji Destek Paketi" adlı bir mali yardım paketi taahhüt etmektedir. Bunun bölgenin acısını hafifleteceğini savunmaktadır.[20]
- Diğer bir ikili taahhüt, AB'nin ve Batı Balkanlar'ın Rus gazına olan bağımlılığını azaltmayı amaçlayan AB'nin REPowerEU isimli planıdır. İlaveten, Ekonomik ve Yatırım Planı (EIP), bölge için yaklaşık 30 milyar avroyu harekete geçirecek iddialı bir yatırım paketi öngörmektedir.[21]
- 21. yüzyılın en kritik kamu politikası sorunlarından biri devletler arası ve kıtalararası göçtür ve böyle olmaya devam edecektir. Bu konu Tiran bildirisinin 27-29 maddelerinde de ele alınmıştır. Ancak görünüşe bakılırsa, AB'nin gizli hedeflerinden biri, "Batı Balkan" ülkelerini vize politikalarını AB ile uyumlu hale getirmeye zorlayarak, Balkan ülkeleri arasında çatlaklar oluşturmaktır. Bu ülkelerden biri de Türkiye'dir.[22] Geçmişte, Batı Avrupalı liderler defalarca bu bağları nasıl kesmek istediklerine dair beyanlarda bulunmuştur. Bunlar arasında Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron da listenin başında gelmektedir. "Yüzü Türkiye'ye dönük bir Balkan istemiyorum..." ifadesinde bulunmuştur.[23]

Sonuç Yerine

AB'nin "Batı Balkanlar" ile ilgili hedeflerinden biri de bölgede istikrarı artırmaktır. Ancak son yıllarda, özellikle son beş yılda, bazı AB ülkeleri bölgesel istikrarsızlığa neden olmuştur. Son örnek, Bosna-Hersek'i bölerek Balkanlar haritasını yeniden çizmek amacıyla kullanılan talihsiz Slovenya Belgesidir.[24]

Tarihin defalarca gösterdiği üzere, Batı Avrupa ülkeleri, çeşitli durum ve alanlarda kendilerinin tarih ve kültürün üzerinde olduğuna ve tarihin onlar tarafından şekillendirildiğine inanmaktadır. İstedikleri her şeyi şekillendirebileceklerini

düşünmektedirler. Buna kimlik de dahildir. Kimlikleri yok edebileceklerini ve yeniden yaratabileceklerini zannetmektedirler.

Bu üstünlükçü yaklaşımın Balkanlar bağlamındaki en çarpıcı örneği, uydurma "Batı Balkanlar" tabiridir. Batı Balkanlar terimi bu koşullar altında yaratılmış, kullanılmış ve kullanılmaya devam edilmektedir. AB, Balkanları hâlen üç alt gruba ayırmaktadır. AB'ye göre Hırvatistan, Bulgaristan, Romanya ve Yunanistan AB üyesi oldukları için artık Balkanlar'ın bir parçası değildir. Öte yandan, Bosna-Hersek, Sırbistan, Karadağ, Kosova, Arnavutluk ve Makedonya ise sözde "Batı Balkanlar" alt bölgesidir. Türkiye, kendi başına "Doğu Balkanlar" bölgesini oluşturmaktadır. AB'nin bu ayrımcı politikası, bir an önce AB'ne alınmak ümidiyle Balkan ülkeleri tarafından kabul edilmiş, ancak bu gerçekleşmemiştir. Bu ayrımcı alt gruplaşma sorunu, dolayısıyla kimlik bunalımı yeni Süreçte de devam edecek gibi görünmektedir. Ne yazık ki, AB bu politikasını sürdürmekte ve tarihi bağlara sahip Balkan ülkeleri arasına duvar örmeye çalışmaktadır.

Tiran bildirisinde de durum böyle gözükmektedir. AB, yarattığı kimlik sorunlarını ele almaktan kaçınmaktadır. Basitçe söylemek gerekirse, bölgeyi parçalamaya; dahası, yapay vize duvarları örerek bölgenin tarihi bağlarını da yok etmeye çalışmaktadır. Belki daha da kötüsü, eski alışkanlıklarını tekrarlarsa, sınırları yeniden çizmeye çalışacaktır. Bunu yapmaya cesaret ederse, Avrupa'nın bugün karşı karşıya olduğu savaş felaketini yalnızca derinleştirecektir. Yüzyılın çalkantılı günlerinde AB'de aklın galip gelmesini umuyoruz.

[1] AVİM "Batı Balkanlar" terimini siyasi amaçlı ayrılıkçı bir terminoloji olarak kabul etmekte ve bölge için coğrafi ve tarihi "Balkanlar" tanımlamasının kullanılmasında ısrar etmektedir.

[2] EU-Western Balkans Summit in Tirana, 6 December 2022, Information site, Council of The European Union, 08 Aralık 2022, https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2022/12/06/.

[3] The EU and the Western Balkans: Towards a Common Future, Information site, European Union External Action, 16 Mart 2022, https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-and-western-balkans-towards-common-future_en.

[4] EU-Western Balkans Summit in Tirana, 6 December 2022.

[5] 2022 Western Balkans: Between Berlin Process and Open Balkan, Information site, The International Institute for Middle East and Balkan Studies, 22 Kasım 2022, https://www.ifimes.org/en/researches/2022-western-balkans-between-berlin-process-and-open-balkan/5103.

[6] The Berlin Process In a Nutshell (Sarajevo: Deutsche Gesellschaft für Internationale

Zusammenarbeit, 2018), https://www.giz.de/en/downloads_els/The_Berlin_Process.pdf.

[7] The Berlin Process, Information site, ShtetiWeb, 2021, https://shtetiweb.org/berlin-process/.

[8] Berlin Process | Berlin Process Summit 2021, Information site, Western Balkans Summit, 2022, https://www.berlinprocess.de; Teoman Ertuğrul Tulun, Balkans 2016: Integration Efforts In A Time Of Uncertainity, *Center for Eurasian Studies* 2017, sy 2 (09 Ocak 2017): 4, https://doi.org/10.31219/osf.io/atg8j , https://avim.org.tr/en/Analiz/BALKANS-2016-INTEGRATION-EFFORTS-IN-A-TIME-OF-UNCERTAINITY .

[9] The Berlin Process In a Nutshell; Berlin Process Summit: EU Announces Billion Energy Support Package for the Western Balkans and Welcomes New Agreements to Strengthen the Common Regional Market (European Commission, 03 Kasım 2022), IP/22/6478, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_6478.

[10] Conclusions of the Leaders Meeting of the Brdo Process Slovenia (President of The Republic Of Slovenia, 25 Temmuz 2013), http://www.up-rs.si/up-rs/uprs.nsf/cc1b0c2e0c8f0e70c1257aef00442bbd/0be5aa07dad13947c1257bb30059da69/$FILE/CONC%20BRDO%20PROCESS.pdf; Predsednik Republike Slovenije | Predsednik republike Borut Pahor je danes gostil srečanje voditeljev Brdo Process, Information site, President of Slovenia, 25 Temmuz 2013, http://www.up-rs.si/up-rs/uprs.nsf/objave/0BE5AA07DAD13947C1257BB30059DA69?OpenDocument.

[11] President of the Republic of Slovenia | President Pahor to hold 11th leaders meeting of Brdo-Brijuni Process, Information site, President of Slovenia, 12 Eylül 2022, https://www.predsednik.si/up-rs/uprs-eng.nsf/pages/63F752DE547AC9B0C12588B700463931?OpenDocument.

[12] Radio Slobodna Evropa, Lideri Zapadnog Balkana nisu usvojili deklaraciju zbog neslaganja unutar BiH, *Radio Slobodna Evropa*, 14:24:59Z, blm. Vesti, https://www.slobodnaevropa.org/a/brdo-brijuni-brioni-2022/32029578.html.

[13] Brdo-Brijuni summit adopts six-point conclusion, N1, 12 Eylül 2022, https://rs.n1info.com/english/news/brdo-brijuni-summit-adopts-six-point-conclusion/.

[14] Julija Simić, Three Countries Agree Mini Schengen in the Balkans, *Www.Euractiv.Com*, 11 Ekim 2019, blm. Enlargement, https://www.euractiv.com/section/enlargement/news/three-countries-agree-mini-schengen-in-the-balkans/; Adela Gjorgjiosk, North Macedonia External Relations Briefing: The

OpenBalkan Initiative Officially Announced in Skopje, *China-CEE Institute* 42, sy 4 (Temmuz 2021): 2.

[15] Simić, Three Countries Agree Mini Schengen in the Balkans; Mini-Schengen: What Does This Accord Mean for the EU?, Information site, European Travel Information and Authorisation System, 2021, https://www.etiasvisa.com/etias-news/mini-schengen-balkans.

[16] A New Strategic Agenda 2019-2024, Information site, Council of The European Union, 20 Haziran 2019, 2019-24, https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/06/20/a-new-strategic-agenda-2019-2024/; EU-Western Balkans Summit in Tirana, 6 December 2022.

[17] EU-Western Balkans Summit in Tirana, 6 December 2022.

[18] What Does the Declaration of Tirana Predict? From the 1 Billion Euro Investment Program to the EU Repower Plan, erişim 11 Aralık 2022, https://scantv.al/what-does-the-declaration-of-tirana-predict-from-the-1-billion-euro-investment-program-to-the-eu-repower-plan/.

[19] Tirana Declaration, 6 December 2022 (European Union, 06 Aralık 2022), 60568, https://www.consilium.europa.eu/media/60568/tirana-declaration-en.pdf.

[20] Tirana Declaration, 6 December 2022.

[21] Tirana Declaration, 6 December 2022.

[22] ABden 5 ülkeye Türkiyeye vize uygulayın baskısı, 05 Aralık 2022, https://www.turizmguncel.com/haber/abden-bati-balkan-ulkelerine-turkiye-baskisi.

[23] Teoman Ertuğrul Tulun, France With Macron: The Destabilizing Factor In The Balkans, *Center For Eurasian Studies Analysis Series* 2019, sy 24 (01 Kasım 2019), 10.31219/osf.io/tvhwc , https://avim.org.tr/en/Analiz/FRANCE-WITH-MACRON-THE-DESTABILIZING-FACTOR-IN-THE-BALKANS.

[24] Teoman Ertuğrul Tulun, Slovenian Document On Dismemberment Of Bosnia-Herzegovina Confirms The Necessity Of Continuing The PIC-OHR-Bonn Powers, *Center For Eurasian Studies Analysis Series* 2021, sy 18 (30 Nisan 2021): 6, https://doi.org/10.31219/osf.io/xpwhb , https://avim.org.tr/en/Analiz/SLOVENIAN-DOCUMENT-ON-DISMEMBERMENT-OF-BOSNIA-HERZEGOVINA-CONFIRMS-THE-NECESSITY-OF-CONTINUING-THE-PIC-OHR-BONN-POWERS.

Yazar Hakkında :

Teoman Ertuğrul Tulun , Avrasya İncelemeleri Merkezi'nde (Ankara) analisttir. Dr. Teoman Ertuğrul Tulun, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi doktorasını Ankara İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi'nde tamamladı. Avrupa Birliği Çalışmaları, Küreselleşme, Yabancı Düşmanlığı, Nefret Söylemi Çalışmaları ve Uluslararası İlişkiler *alanlarında çalışmalar yapmaktadır.*

Atıfta bulunmak için: TULUN, Teoman Ertuğrul. 2026. "BİRÇOK SÜRECİN ORTASINDAKİ TİRAN ZİRVESİ: BALKANLAR'DA KAFASI KARIŞIK BİR AVRUPA BİRLİĞİ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2023 / 1. Ocak 05. Erişim Kasım 15, 2026. https://avimbulten.org/tr/Analiz/BIRCOK-SURECIN-ORTASINDAKI-TIRAN-ZIRVESI-BALKANLAR-DA-KAFASI-KARISIK-BIR-AVRUPA-BIRLIGI

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır